

Həyatın ən çətin anı

Ağdam Cümə məscidi...

Üst-üstə yığılan meyitlər, doğmasını axtaran adamlar, başının dərisi soyulmuş, gözləri çıxarılmış, işgəncələr nəticəsində üz-gözü tanınmaz hala salınmış cəsədlər, didilmiş sifətlər, qolu-qıçı kəsilmiş, sinəsi güllələrdən dəlmə-deşik edilmiş qadın, qoca və uşaqlar...

Soyuq fevral gününün ən şaxtalı küləyi orda əsirdi...

İlahi, məsciddə yuyata götürülən meyitlər nə hala salınmışdı? Gözü oyulan, bəbəyində siqaret söndürülən də var idi, başı-beyni dağılanı da...

Bəlkə də ən çətin iş bu mənəzərin seyrçisi olmaq idi...

Hələ onları lentə almaq, fotoobyektivin yaddaşına köçürmək, tarixə çevirmək ondan da ağır idi!

Öz isti yuvasından çıxarılan, dağlara-daşlara salınan əliyalın, dinc sakinlərin, məsum körpələrin, günahsız anaların sifətinə necə baxasan? Onların üzünə baxa-baxa fotoobyektivin düyməsini necə basasan?

Çətin idi, çox çətin!

Amma etməli idi, eləməli idi...

Bəs onda dünən axşam Qarabağ bölgəsinə ezamiyyətdən sonra Bakıya çatıb həmin gecə qatarla bura niyə gəlmişdi?

"Fevralın 24-də AZƏRTAC-da ilk dəfə olaraq ezamiyyətə göndəridim. Əvvəlcə Füzuliyə gedib çəkilişlər apardım, elə həmin gün də oradan Şuşaya getdim. Şuşada da erməni atəşi nəticəsində dağılmış evləri, xəstəxanada müalicə alan yaralı əsgərləri, zirzəmilərdə atəşdən gizlənən şəhər sakinlərini çəkdim, başqa çəkilişlər də apardım. Şəhərdə olarkən batalyon komandiri Ramiz Qəmbərovlə rastlaşdım, onun ilk və son dəfə şəklini çəkdim, hərbiçiləri, şəhərdə olan vəziyyəti lentə aldım, sonra Laçına üz tutdum. Fevralın 26-da üçgünlük ezamiyyətim başa çatdığı üçün Bakıya qayıtdım... Bakıya çatanda həmin gecə Xocalıda baş verən hadisələr haqqında eşitdim və dərhal Bakı-Ağdam qatırı

ilə geri qayıtdım...". - deyə fotomüxbir, Əməkdar jurnalist İlqar Cəfərov xatırlayır.

Ağdam Cümə məscidi nəhəng bir meyitxananı xatırladırdı. Məlumat görə, məsciddə Xocalıda şəhid olan 335 sakin yuyata götürülmüşdü. O, özünü toplayıb içəri daxil olaraq bir neçə kadri lentə alıb: "Sonra özümü pis hiss etdiyimə görə bayıra çıxdım. Bu proses bir neçə dəfə təkrar olundu, çünki bir neçə dəqiqə orada qalıb baş verənləri görmək, onları fotoobyektivin yaddaşına köçürmək ağır və əzablı bir iş idi. Əslində, məscidin ətrafında da fərqli mənərə yox idi. Əzizlərinin, doğmalarının soragını gözləyən adamlar, tabuta qoyulub dəfnə aparılanlar, sinə döyən, şaxsey vuran qadınlar, bir gecədə dünyası dağılan, hər şeyi yerləyeksan olan, üzlərində kədər oxunan, gözü yaşlı sakinlər..."

AZƏRTAC-ın təcrübəli fotomüxbiri Ağdamda olarkən həmin günlərdə SSRİ mərkəzi televiziyanın

Azərbaycan üzrə müxbiri Mayis Məmmədov və operator Nadir Zeynalov, hərbi operator Seyidağa Mövsümlü ilə də rastlaşıb. Üstündən xeyli vaxt keçsə də, o, 1992-ci ilin soyuq fevralını ən boz-bulanıq rənglərlə xatırlayır: "O ağır günlərdə insanların üz-gözündə kədərin ən acı çalarları dolaşırdı. Elə bil nəhəng bir rəssam fırçası hər şeyin üzərini qara rəngə boyamışdı. Hətta mənə elə gəlirdi ki, adamların çoxunun hissi, duyğusu da yoxdur. Baxırsan ki, ayaq üstədir, gedir-gəlir, baxır, görür, amma heç nə hiss eləmir. Bax, mənim yaddaşım da elə bir təəssürat qalıb. Görünür ki, o da baş verən hadisələrin təsiri nəticəsində idi".

İlqar səyyar cərrahi əməliyyat vaqonunu da xatırlayır, hətta həmin vaqonda da çəkiliş apardığını deyir: "Heç yadımdan çıxmır, vaqonda Məleykə adlı tibb bacısı var idi, onun qardaşı da şəhid olmuşdu, ancaq yaralıları həyata qaytarmaq, on-

lara yardım göstərmək üçün həkimlərlə birlikdə çox ciddi səy göstərirdi. Sonralar onun daha bir qardaşının da şəhid olduğunu eşitdim. Əldə etdiyim məlumata görə, artıq onun özü də həyatda yoxdur..."

Müxtəlif beynəlxalq fotomüsaibələrin qalibi olan İlqar Cəfərovun Xocalı soyqırımını əks etdirən bir neçə şəkli Rusiyada çıxan "İzvestiya" qəzetində dərc olunub. Onun müəllifi olduğu həmin fotolardan kitab, jurnal və qəzetlərin nəşrində indiyədək geniş istifadə olunur.

İlqar Cəfərovun obyektivin yaddaşına köçürdüyü həmin kadrlar indi Xocalı soyqırımını canlandıran ən dəyərli fotolardır. Üstündən illər keçib, yenə də çox illər keçəcək, amma həmin şəkillər həmişə öz dəyərini saxlayacaq...

Həmin məşum və dəhşətli günlərin xatirəsi kimi...

Əbədiyyət üçün...

Tarix üçün...

